

Мирончук Н.М. Кваліфікаційні вимоги до сучасного педагогічного працівника та шляхи його підготовки / Мирончук Н.М. // Формування професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної та початкової освіти: зб. навч.-метод. праць / за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Наумчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 91-95.

***Мирончук Н.М., канд. пед. наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)***

Кваліфікаційні вимоги до сучасного педагогічного працівника та шляхи його підготовки

У сучасних соціокультурних умовах відбувається активний перехід до фундаментального інформаційного суспільства, ціннісно-орієнтованого на науку, інтелект, культуру, творчість, на особистість – як суб'єкта соціальної, освітньої діяльності й власного розвитку. Є очевидною потреба осмислення нової освітньої концепції щодо „якості” освіти і навчання, оскільки високодинамічний соціокультурний прогрес у суспільному розвитку викликає швидке „старіння” конкретно-наукових і професійних знань, зумовлює необхідність перегляду поняттєво-категоріального і теоретичного фундаменту сучасної науки й адекватних їм навчальних дисциплін, які вивчаються у вищій школі.

Глибокому осмисленню сучасних стратегій розвитку вищої освіти присвячені дослідження відомих філософів, педагогів, психологів (А.М.Алексюка, В.П.Андрущенко, І.Д.Беха, В.І.Бондаря, О.В. Долженко, В.Я. Ляудиса, М.С. Розова, В.М. Розіна та ін.).

У доповіді Міжнародної комісії „Освіта: Прихований скарб ХХІ століття” йдеться про те, що „освітній ідеал ХХІ століття радикально відрізняється від класичного ідеалу, заснованого на енциклопедичності знання” [3]. У цій же Доповіді підкреслюються особливості перспективної системи освіти, до якої потрібно віднести: фундаменталізацію освіти, яка повинна істотним чином підвищити її якість; випереджальний характер всієї системи освіти, її націленість на проблеми майбутньої постіндустріальної цивілізації; розвиток творчих здібностей людини; істотно більшу доступність системи реалізації творчого потенціалу для населення нашої планети шляхом широкого використання можливостей дистанційного навчання і самонавчання із застосуванням перспективних інформаційних і телекомунікаційних технологій.

Мета статті – схарактеризувати кваліфікаційні вимоги до сучасного вчителя та окреслити шляхи його підготовки в системі професійного навчання.

Вища школа сьогодні повинна здійснювати підготовку конкурентноздатного фахівця, якісними характеристиками якого є: розвинутий інтелект, культура наукового мислення, здатність до культуротворчого діалогу, стійка ціннісна орієнтація на творчу самореалізацію і саморозвиток у наукоємному, інтелектуальноємному, культуроємному освітньому просторі.

Державними законодавчими документами України визначено характеристики, якими повинен володіти сучасний учитель. Так у наказі МОН України «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» [1] визначено трудові функції вчителя загальноосвітнього навчального закладу, вміщено основні вимоги щодо знань професійних, знань законодавчих та інших нормативних правових актів, положень, інструкцій та інших документів, методів і засобів, які працівник повинен застосовувати при виконанні посадових обов'язків, а також визначено необхідний для виконання посадових обов'язків рівень його професійної підготовки, що засвідчується документами про освіту.

Кваліфікаційна характеристика педагогічного працівника, згідно цього наказу, повинна відображати його компетентності. При цьому під компетентністю розуміється якість дій працівника, що забезпечують адекватне та ефективне вирішення професійно важливих предметних завдань, що мають проблемний характер, а також готовність нести відповідальність за свої дії. До головних складових компетентності педагогічних працівників віднесено: професійну, комунікативну, інноваційну, правову.

Формування визначених компетентностей здійснюється у системі професійної підготовки вищого навчального закладу, що включає фахову, психолого-педагогічну та практичну підготовку. Педагогічним дисциплінам належить ключова роль у формуванні професійної та комунікативної компетентностей.

Так *професійна компетентність* – якість дії працівника, що забезпечує ефективність вирішення професійно-педагогічних проблем і типових професійних завдань, які виникають у реальних ситуаціях педагогічної чи науково-педагогічної діяльності, й залежить від кваліфікації, загальноприйнятих цінностей моралі та етики, володіння технологіями освітніми, педагогічної діагностики (опитування, індивідуальні та групові інтерв'ю) та психолого-педагогічної корекції, життєвого досвіду, постійного удосконалення та впровадження у практику ідей сучасної педагогіки, методів навчання та викладання навчальних дисциплін і предметів, використання наукової літератури та інших джерел інформації для створення сучасних форм навчання, впровадження оціночно-ціннісної рефлексії.

Щодо *комунікативної компетентності*, то її розуміють як якість дії працівника, що забезпечує ефективний прямий та зворотній зв'язок з особою, яка навчається, контакт з учнями (вихованцями, дітьми) різного віку, студентами, батьками (особами, які їх замінюють), колегами, здатність до розробки стратегії, тактики і техніки взаємодії з людьми, організацію їхньої спільної діяльності для досягнення певних суспільно значущих цілей; здатність переконувати, стверджувати свою позицію; володіння державною мовою, грамотним усним та писемним діловим мовленням, ораторським мистецтвом, професійним етикетом, а також навичками публічної презентації результатів роботи, вміннями обирати відповідні форми і методи презентації.

Відповідно до наказу МОН [1] визначено також трудові функції вчителя. Так, зокрема, учитель загальноосвітнього навчального закладу II- III ступенів реалізує *навчальну* функцію: організовує та планує освітній процес, забезпечує виконання навчальних програм з певного предмету відповідно до навчального плану та графіка навчально-виховного процесу; здійснює навчання та виховання учнів з урахуванням психологічних та фізіологічних особливостей їх розвитку і специфіки навчального предмету; забезпечує в ході освітнього процесу соціалізацію, формування загальної культури особистості; дотримання норм і правил техніки безпеки; використовує різноманітні ефективні форми, прийоми й методи навчання; проводить індивідуальні заняття з учнями, організовує та контролює їх самостійну роботу; аналізує результати засвоєння учнями навчального матеріалу з предмету; організовує самостійну діяльність учнів, у тому числі дослідницьку; координує взаємодію учнів між собою під час уроків і позакласних заходів; здійснює систематичний контроль якості знань учнів і виконання ними домашніх завдань; проводить роботу з учнями з підготовки до підсумкової атестації; просвітницьку роботу для батьків; здійснює контрольно-оцінювальну діяльність у навчальному процесі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ведення електронних форм документації, в тому числі електронного журналу і щоденників учнів); здійснює контрольно-оцінювальну діяльність у навчальному процесі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ведення електронних форм документації, в тому числі електронного журналу і щоденників учнів).

Реалізація *виховної* функції вчителя полягає в тому, що він забезпечує особливу підтримку обдарованим і талановитим учням, а також учням, які мають відхилення у розвитку з використанням різноманітних форм, прийомів, методів і засобів навчання; сприяє формуванню в учнів поваги до принципів загальнолюдської моралі, батьків, культурно-національних, духовних, історичних цінностей України, дбайливого ставлення до навколишнього середовища; контролює забезпечення здорових і безпечних умов навчання, виховання, праці; організовує позакласні культурно-виховні заходи, сприяє проведенню диспутів, екскурсій, зборів тощо; підтримує зв'язки з батьками, надає їм консультативну педагогічну допомогу з питань освіти, фізичного й психічного розвитку їх дітей.

Попри те, вчитель повинен дбати про власний саморозвиток й самовдосконалення: вдосконалювати педагогічну майстерність, загальну культуру, підвищувати фаховий і кваліфікаційний рівень, а також дотримуватися педагогічної етики, поважати гідність дітей, учнів, захищати їх від будь-яких форм фізичного або психічного насильства, запобігати шкідливим звичкам, пропагувати здоровий спосіб життя, вимагати від учнів дотримання статуту освітньої установи.

З огляду на визначені вимоги щодо знань, умінь та особистості вчителя загалом, у процесі професійно педагогічної підготовки у вищому навчальному закладі студент повинен опанувати основами загальнотеоретичних дисциплін в обсязі, необхідному для вирішення педагогічних, методичних та організаційно-управлінських завдань; вивчити педагогіку, психологію, вікову

фізіологію, шкільну гігієну; знати методику викладання предмету; методику виховної роботи; засоби навчання та їх дидактичні можливості; основи наукової організації праці; нормативні документи з питань навчання і виховання дітей та молоді; сучасні педагогічні технології навчання та інше.

Попри це варто зважити також на формування у майбутнього вчителя комплексу професійних та особистісних вимог до майбутнього вчителя, який включає такі блоки: загальногромадянські риси, морально-психологічні якості, науково-педагогічні якості, індивідуально-психологічні особливості, професійно-педагогічні здібності.

З огляду на визначені функції, завдання, характеристики, в практику професійно-педагогічної освіти мають упроваджуватися нові *педагогічні технології*, побудовані на діалогічному підході. Так, на наш погляд, слід надати процесу навчання діалогічного характеру, активно застосовувати елементи квазіпрофесійної діяльності (мікровикладання) в поєднанні з елементами конкретної практичної діяльності, які мають ґрунтуватися на реальному зв'язку з навчально-виховним процесом у школі. Серед форм і методів роботи пропонуються, зокрема, диспути, „мозкові штурми", самоаналіз, моделювання, конструювання, захист творчих проєктів, проблемні та ситуаційні завдання, дидактичний театр, навчання пошуку альтернативних рішень. Організація роботи передбачає варіативність змісту навчання, певний ступінь його вибору студентом.

Варто зважити на ще один важливий чинник, який є особливо актуальним у формуванні сучасного вчителя – це фахові знання. Кожен педагог має володіти системою знань зі спеціальності. Важливим є те, що він має постійно оновлювати свої знання, займатися самоосвітою. *Самоосвіта* має включати такі аспекти як: читання наукових праць, літератури з фаху; перегляд новин; робота з електронними джерелами інформації, зокрема робота в Інтернеті та інше.

Невіддільною складовою освітньо-професійної підготовки майбутніх педагогів є *науково-дослідна та педагогічна практика* студентів, основним завданням якої є закріплення теоретичних знань, отриманих у процесі навчання, формування у студентів професійного вміння приймати самостійні рішення в певних соціальних умовах, оволодіння студентами сучасними методами, формами організації своєї діяльності, виховання потреби систематично поповнювати свої знання і творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

У період практики закладаються основи досвіду професійної діяльності, практичних умінь і навичок, професійних якостей особистості майбутнього фахівця. Організацію практичної підготовки майбутніх психологів регламентують положення та накази про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України [2].

У результаті проходження комплексної науково-педагогічної практики студенти повинні набути таких умінь:

конструктивні: планування навчальної, позаурочної (гурткової) й виховної роботи; відбір, аналізу й синтезу навчального програмового матеріалу, здійснення дидактичної обробки складного матеріалу; творчо й обґрунтовано будувати організаційно-педагогічну і логіко-педагогічну структуру уроку відповідно його типу; планувати систему перспективних ліній у розвитку окремої особистості та колективу; здійснювати індивідуальну програму навчання та виховання учня;

організаторські: діагностувати й організовувати актив класу, керувати ним у різних умовах; організовувати різні види колективної та індивідуальної діяльності учнів, розвивати їх активність під час проведення навчальних та позаурочних занять; здійснювати контроль і допомогу в розумовому та інтелектуальному розвитку учнів; здійснювати контроль і допомогу у виконанні доручень учнями; здійснювати педагогічне керівництво учнівськими організаціями; організовувати роботу з батьками та громадськістю;

комунікативні: встановлювати педагогічно доцільні відносини з учнями, батьками, учителями; регулювати внутрішньо-колективні та міжколективні відносини; знаходити комфортні форми спілкування з учнями й батьками; передбачати результат педагогічної дії на відносини з учнями;

дослідницькі: визначення умов організації навчально-творчої, частково-пошукової діяльності; критичне оцінювання свого досвіду, результатів своєї педагогічної діяльності; виконання якісного аналізу обробки експериментальних даних під час проведення практики з метою розвитку у майбутніх фахівців якостей та здібностей до аналізу та синтезу; використання у методичних розробках елементів психолого-педагогічного дослідження, передового педагогічного досвіду; використання інноваційних педагогічних технологій, засобів і методів роботи в процесі організації навчально-творчої діяльності учнів старшої школи;

прикладні: розробка та виконання творчих проєктів та розробок із урахуванням специфіки програмного матеріалу щодо технічної та обслуговуючої праці; розробка та організація проведення культурно-масових заходів; використання інформаційних універсальних програм для проєктування графічної документації щодо конструкцій моделей різного матеріалу.

Таким чином, підготовка майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі, з огляду на кваліфікаційні характеристики професії, вимагає удосконалення змісту його теоретико-практичної підготовки з урахуванням визначених вимог та потреб суспільного розвитку, міжпредметної інтеграції та зв'язку із практичною діяльністю, розкриття зв'язків яких має бути предметом наступних досліджень.

Список використаних джерел

1. Наказ МОН України № 665 від 01 червня 2013 року «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних

закладів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/1672->

2. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України / Наказ Міністерства освіти України N 93 від 08.04.93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0173-93>.

3. Сучасна українська освіта в контексті перспектив світового розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.google.com.ua/search?sourceid=chrome&ie=UTF-8&q>